

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ EĞİTİME KATKISI: IRAK TÜRKMEN ÖRNEĞİ¹

*Dr. Mustafa ZİYA

Türkmeneli Kültür Merkezi Başkanı, mziya58@hotmail.com

GİRİŞ

Tarih boyunca Irak'ta varlık gösteren Türklere, son yıllarda Türkmen denilmekle beraber, bu topluluk en çok Türk kimliği ile anıla gelmiştir. Bu gün Türklere, Irak'ın kuzeyinde Telafer, Musul, Erbil, Altunköprü, Kerkük, Dakuk, Tuzhurmatu, Kifri, Karatepe, Hanekin ve Mendeli'ye kadar devam eden coğrafi şerit üzerinde yaşamaktadır (DEMİRCİ, 1990: 13).

Türkçe, VII. yüzyılda Irak'ta kısmî bir konuşma dili olarak kullanılmaya başlanmış ve daha sonraki göçlerle yayılma ve kullanılma alanını genişletmiştir. XV. yüzyılda Karakoyunlular döneminde devlet dili olarak kabul edilmiş, Safevî ve Osmanlı dönemlerinde ise kültür ve edebiyat hayatının en vazgeçilmez dili olmuştur. XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan siyasî gelişmelerin ardından da azınlık dili haline gelmiştir (ÖZKAN, 2009: 92).

I) Irak'ta Türkçe eğitim

a. 2003'ten sonra Irak'ta Türkçe Eğitim

Irak'ta Türkçe eğitim Osmanlı dönemine dayanmaktadır. Irak Türkleri bu dönemde mahalle mektepleri ve selâtin camilerindeki külliye ve medreselerde klâsik medrese eğitimi yapmışlardır. 1890 yılında yapılan bir tespite göre Musul vilâyetinin Musul, Süleymaniye ve Kerkük sancaklarında 107 sübyan mektebi (ilkokul), 3 rüştiye (ortaokul), 65 medrese bulunmaktaydı. Daha sonra bu okullara bir sanayi mektebi ve beş sınıflı bir sultanî (lise) ilave edilmiştir (ÖZKAN, 2009: 95).

1918'de başlayan İngiliz işgalinden sonra, 1930-1931 öğretim yılına kadar Türk bölgelerindeki ilk ve orta okullarda Türkçe öğretim devam etmiştir. Bu dönemde Türk okullarının eğitim-öğretim müfredatı tarih dersi hariç Türkiye'dekiyle aynıdır. Ayrıca bu okulların öğretmen ve ders kitabı ihtiyacı da Türkiye'den karşılanmıştır. Irak Kraliyet Anayasası'nın 14. maddesi, Yahudi ve Hıristiyanlar da dahil bütün diğer azınlıklar gibi, Türklere de kendi ana dilleriyle eğitim hakkı vermesine rağmen, 1930 yılında İngiltere-İrak anlaşmasıyla yarı muhtariyet öngörülünce, 1931 yılında Kerkük hariç bütün Türk bölgelerinde Türkçe öğretim tamamen yasaklanmıştır (Esin, 1976: 1128-1129). Kerkük'te ise haftanın belli saatlerine sıkıştırılan Türkçe öğretim, 1937 yılından sonra bütünüyle kaldırılmıştır. Bu yasaklar Irak Türklerini mahalle mekteplerine yönelmiş, ancak Arapça eğitim veren okulların artması mahalle mekteplerinin tarihe karışmasına zemin hazırlamıştır. Baas Partisi'nin 24 Ocak 1970'te yayımladığı Irak Türklerine bazı kültürel haklar veren bildiriye, Türk bölgelerindeki ilkokullarda Türkçe eğitim yapılabileceği bildirilmiştir. Kerkük merkezinde 64 Türk ilkokulu açılmış ve bir komisyon marifetiyle bu okullar için Türkçe ders kitapları hazırlanmıştır. Ancak son anda Devrim Konseyi kararından dönerek bu okullarda Türkçe öğretim yapılmasına izin vermemiştir (TOKATLI, 1993: 349-355).

b. Körfez Savaşından sonra Irak'ın kuzeyinde Türkçe Eğitim

1991 Körfez savaşı ardından Irak'ın kuzeyinin "Güvenli Bölge" ilan edilmesi ve Saddam otoritesinin dışında kalması nedeniyle bölgede faaliyet gösteren Türkmen siyasi partileri Türkçe eğitim veren okullar açmaya başladılar. Irak'ta ilk defa yeni Türk alfabesiyle Türkçe eğitim başlatıldı. Şu anda Erbil şehri ve Kifri kasabasında toplam 13 anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise bulunmaktadır (ZİYA,2013).

¹ Bu makale, 11-13 Mayıs 2014 tarihinde Eskişehir'de düzenlenen 'Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi' nde bildiri olarak sunulmuştur.

c. 2003'ten sonra Irak'ta Türkçe Eğitim

Saddam Hüseyin rejiminin devrilmesinin hemen ardından başta Kerkük olmak üzere, Diyala, Selahattin, Musul ve Bağdat'ta Türkmen okulları açılmıştır. 2014 itibariyle büyük bir kısmı Kerkük'te olmak üzere tamamen Türkçe eğitim yapan 85 okul (İlk, orta ve Lise aşamaları) ve Türkçeyi dil dersi olarak eğitim gören 350 okul bulunmaktadır. Bu okullarda toplam 140 bin öğrenci ve 1300 öğretmen bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Kerkük'te 2006 yılında açılan Türkçe ilköğretim öğretmeni yetiştiren bir enstitü bulunmaktadır. Ancak bu enstitü sadece ilköğretim Türkçe dil öğretmeni yetiştirmekte ve bakanlık kararıyla 2014-2015 eğitim yılında kapanacaktır (ZİYA,2013).

II) Türkçe Eğitim Sorunları

Irak'ta 2003 yılına kadar Türkçe eğitimin yasak olması nedeniyle anadilde eğitim veren öğretmen yetiştirilmemiştir. Irak'ta eğitim fakültesi açılmamış ve Türkçe eğitim uzmanları yetişmemiştir. Türkçe okur-yazar kitlesini sadece Türkmen edebiyatçılar, yazarlar ve Türkiye'de eğitim görmüş mezunlardan oluşturmuştur. Dolayısıyla, 1993 yılında Irak'ın kuzeyinde ve 2003 yılında Irak'ın genelinde Türkçe okullar açılınca Öğretmen ve müfredat kadrosu sıkıntısı baş göstermiştir. İlk etapta bu okullarda Türkçe bilen gönüllü kişiler ders vermeye başlamış, Ancak okulların fazlalığı, Türkmenlerin hazırlıksız olarak okul açması, yönetimlerin ilgisizliği, Türkmen kurum ve kuruluşlarının yeterli düzeyde eğitime destek olmaması gibi nedenlerden dolayı Türkçe eğitimi ciddi problemlerle karşılaşmıştır.

Diğer taraftan Irak'a özgü Türkçe müfredatın bulunmaması gönüllü öğretmenleri kendi bilgilerine dayanmalarına veya Türkiye'de okullarda eskiden okutulan dil dersi kitaplarını okutmaya sevk etmiştir. Türkiye'deki resmi eğitim kurumları yaz tatillerinde bu öğretmenlere kısa süreli dil kurslar açması durumu birkaç yıl idare etmiştir.

Ancak Türkçe eğitim gören öğrenciler ilköğretim ileri sınıflarına geçince dil dersine ilaveten diğer (Fen, Tarih, Coğrafya gibi) derslerin eğitimi sıkıntısı ortaya çıkmıştır. Bu derslerin Irak müfredatının dışına çıkmaya izin verilmemektedir. Irak müfredatını tercüme edilmesi gerekiyordu. Fakat Irak'ta bu imkanlar bulunmamaktadır.

Türkçe eğitimin temel sorunlarından biri de Türkçe müfettiş ve eğitim yöneticilerinin bulunmamasıdır. Bu sorun hala devam etmektedir. Bunun yanında Türkmen ailelerinin bir çoğunun Türkçe (okuma yazma) bilmemesi çocuklarının eğitimlerinde yardımcı olamamasına neden olmaktadır. Bunu gören aileler çocuklarını Arapça eğitim veren okullara yollamaktadır. Türkmenlerin yaşadığı bölgede halen bir Türk üniversitesi yoktur (YILMAZ, 2012).

Irak'ta Türkçe Eğitime Vakıf Desteği

Irak'ta Türkçe eğitimin karşılaştığı sorunları çözmek için Türkmeneli Vakfı Kültür Merkezi Türkiye'nin ilgili resmi ve kamu kurumlarının desteği ile bir dizi programlar başlatmıştır. Bu programların ilk aşaması acil ve düzenli şekilde öğretmen ve müfredat desteği vermek olmuştur (ZİYA, 2013). 2015 yılından itibaren programın ikinci aşaması olan kalite iyileştirme ve geliştirme aşamasının başlatılması planlanmıştır. Birinci aşamada gerçekleştirilen destek kalemleri aşağıdaki gibidir.

a. Müfredat Hazırlanması

1. Okul Kitapları Tercümesi: Türkçe eğitim veren okullarda Bağdat Eğitim Bakanlığının müfredatı okutulmaktadır. Okul kitapları Türkmeneli Vakfı'na bağlı Türkmeneli Kültür Merkezi tarafından tercüme edilmekte, dil, bilimsel ve teknik denetimi yapılmakta, kitabın dizgi ve tasarımı yapılmakta ve Kerkük'te bulunan Vakfa bağlı Fuzuli Matbaasında basılarak okullara eğitim yılı başında dağıtılmaktadır. Kitapların revizesi ve üzerindeki düzeltmeler yıllık olarak Merkez tarafından yapılmaktadır. Bu güne kadar 130 okul kitabı bu sürece tabi olmuştur. Ayrıca, her eğitim yılı başlamadan yaz tatilinde okulların tüm kitap ihtiyaçları Fuzuli matbaasında basılmaktadır. Her yıl ortalama 150 bin kitap basılmaktadır.

Okulların yanı sıra Kültür Merkezi Kerkük'teki Öğretmen Yetiştirme Enstitüsünün müfredatını Türkçeye çevirerek dil ve bilimsel denetim ardından baskıya hazırlamaktadır.

2. Türkçe Dil Kitapları: Türkmen okullarında tüm aşamalar için Türkçe dil ve edebiyat dersi kitapları Türkiye'de program uzmanları ve Kültür Merkezi tarafından hazırlanan Programa uygun olarak yazdırılmaktadır. Okul müfredatı yazarlarına yazdırılan bu kitaplar denetim, dizgi ve tasarımı Merkez tarafından yapılmakta ve Kerkük'te Fuzuli Matbaasında bastırılarak okullara dağıtılmaktadır. Bu kitapların yanı sıra Öğretmen kılavuzları ve kazanın kitapları da hazırlanmaktadır. Bugüne kadar 33 Türkçe dil, edebiyat kitabı, kılavuz ve kazanımlar kitabı hazırlanmıştır.
3. Yardımcı Materyaller: Türkmeneli Kültür Merkezi Irak'ta bachelorya sınavlarına katılan öğrencilere Yardımcı kitap ve soru bankaları hazırlamaktadır. Anaokullarına Türkiye'den eğitim malzemeleri göndermektedir. Ayrıca, Türkçe Meslek liselerinin müfredatını tercüme ederek öğrencilere sunmaktadır.

Kültür Merkezi Türkmen ailelerinin Türkçe okuma-yazma eğitimleri için yetişkinlere okuma-yazma genel bilgi kitabı hazırlamaktadır.

b. Öğretmen yetiştirme programı

Türkçe dil ve branş dersleri öğretmenleri yetiştirmek amacıyla Türkmeneli kültür Merkezi 2010 yılında Kerkük'te Sürekli Eğitim merkezini kurdu. Sürekli Eğitim Merkezi Kerkük İl Eğitim Müdürlüğüyle koordineli olarak Türkçe okullarda eğitim veren öğretmenlere yıl boyunca dil ve branş derslerinde takviye kursları açmaktadır. Altı eğitimcinin çalıştığı merkezde Türkçe temel düzey, Türkçe gelişmiş düzey, Matematik, Fizik, Biyoloji, Kimya, sosyal bilimler ve bilgisayar eğitimi kursları düzenlenmektedir. Bu güne kadar Merkez 2000 kursiyere eğitim vermiştir.

Ayrıca, Kültür Merkezi tatil dönemlerinde Musul, Telafer ve Diyala illerinden Türkçe öğretmenlerine Ankara'da eğitim vermektedir.

c. Öğrenci Yetiştirme programı

TKM Türkiye'de üniversite eğitimi gören Türkmen öğrencilere kişisel gelişim, İngilizce, Türk tarihi, Proje yönetme, bilgisayar, bilimsel araştırma yöntemleri gibi kurslar düzenlemiştir. Sosyal bilimlerde yüksek lisans ve doktora öğrencilerine rehberlik etmekte ve öğrencileri kütüphanesinden yararlandırmaktadır.

SONUÇ

Irak'ta 2003'ten sonra anadilde eğitim anayasal hak olarak tanınmıştır. Ancak okulların açılmasına eğitim kadrosu ve Türkçe müfredat eksikliği yaşanmıştır. Türkmeneli Vakfı bünyesinde çalışan Türkmeneli Kültür merkezi bu eksikliği sivil toplum desteği olarak gidermeye çalışmış ve Türkçe eğitim sürecinin devamını sağlamıştır.

Bu örnek, Sivil toplum kuruluşlarının toplum hayatındaki önemini göstermektedir.